

Национал бичигдмэл
Республика Тыва
И.А.С. Пушкина

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүн эгелээн.

№ 87 (16038) 1998 чылдың октябрь 15, четверг * АТ салган шагы 21.30 * Садыр өртөө дугуржулга баугаар.

ТР-нің Чазак кижигүну, чаа сайыт Елена КАРА-САЛ.

«УЛУГ БУЗУРЕЛ-ДИР»

Тыва Республиканың Национал политика, девискээр болган даштын экономиктиг харылааттар яамызының сайыдына анык херэже экымдак чыны томуланын дык хөй кижилер улуг сонургал-биле хүлээл алган боор. Херэжең Чазак кижигүнери чүгле Тывада эвес, каныда чуртта ховар таарыла. Бичанган чаа сонгукан сайытгы бистик номчукчуларымыс-биле тангыштар соругалык оң кабинетинге чедерге чугаалажырмага, тываалар боорга, кайга магададым. Херэайта турттуңгер, өскөн, орус школлага дооскан анык кижилерде төрөөн дык билдир кижилер база-ла ховар боор чүве. «Шынның» номчукчуларыма дээш интервью дилээримге, чакчок өрза-да, ол удурламады. Бича-мычакта шакта келингер деп-да шүүдетпедим. Каш минутада оок солукшак, үрде тыныш улус дег ютаалжак бердином.

Кижик, чүбү-даа кылганда тергил кылдыр кылдыр. Даарань. Дуңмам Каролина база авамны, дөзөн, даарань. Ол Москва университетин дооскан. Кызылда ажилдап тур.

— Ачанар чгаал, шүлүк бижир болгай, ону дөзөвөөн силер бе?

— Чок. Дылым чечен мерген эвес дээрин өскөрип-ле ор боор силер.

— Ачанарың изин салгай, сайыт болган шыкажыл силер, домей-ле.

— Ачан хөй чылдарда министриден кезел, иле. Бичанган ол кайгы ажил боор чүвөл дээрин билдир мен. Ол ажилдын эки-даа берге-даа талаларын билдир мен. Чижээлээрге, үйтү-чары чок дүңгер, бедик харысалга дээш, Ачамны амьдыралда кол-ла дүрүмү (ази кытырыгы дээр бе) — чонунга ажыктыг болуру. Бичанган мен база бодунга эрге-ажык бодавай, чоңу дээш ажилдары аас-кежик деп болаар мен. Чүгдө ог-буле-биле кызыгарлапмай, кижилерге эки чүүлдери калыры—улу өөрүшкү. Бодунун өртөм-биле мерге-жилени амьдыралга херек кырында ажиллаар аргалы болганым база аас-кежикти.

— Мен бодум ийи ажы-тол-дуг мен. Уруум Айгуль 18 харлыг, Огулум Темір 15 харлыг.

— Он сес харлыг кыстыг дээр арга чок-тур силер, бо-дунар он сес харлыг кыстар-ла шыкажыл силер.

— (Каттырышаан) чок, чо-чокпаз. хар шору барган, барган.

— Елена Владимировна, кайы-кайы даштык чуртта-га четкен силер?

— Студентилеп турган үенин санавакка, ажил аай-биле Германияга, Швейцарияга, Турцияга, Румынияга чоран мен. Кайызы кандыг дээр боор, онза-ла черлер чоран. Бичалза-даа бистик Тывага оон-даа артык көп көрүңер даан деп, шына-сеткилимни согдөң чор мен.

— Силерини-биле ээ-не шынарк дээн политик кыл-ыл?

— Франклин Рузвельт. Бистик чуртувуска кылдыг политик турган болза, бай-дал чөрлө өскө турар турган боор. Бича политик бистинге база тыттыл-ла көөр боор.

— Чыдың кайы үезинге мыак силер?

— Эрте күс.

— Мен бодумну аас-кежикти кижик мен деп бодан чоруур мен, чүге дизе минин келиримге-ле, ада-имен кайгамчык чылыг сагыш мо-ваачин-биле мени өдүртүп келген. Олар эвес болза, өртөм-биле-даа чидип ал-ыры берге турган боор. Авам башкы мергезилдик кижик, бичалза-даа каян-даа сур-тулган номчул, бедик үн-биле бистик кончул турганын са-гышымас-тыр мен. Таарыны-маан чүүлү оюм, элдээр-ти аавак чугаалап каар кижик. Авам, авам кайызы-даа ээ-ле кол чүвө улу кижилерни хүндүлде билдир, биче-сеткилди болуру, чоңуна ачык-дузанын көргүзери деп өөрөдүн чоран. Өөрөдү өөрөдүрде чыгып, сурган тур-ган эвес, а боттарының аакы-чаны-биле, кижилерге хамаарылгазы-биле үлгерер боор-өөредип келген деп бо-даар мен. Авам аажок шевер

ХУНДУЛУГ НОМЧУКЧУ!
Октябрь 1-ден ноябрь 1-ге чедир чигелдеми чагыдылган айы. «Шын» солуну 1999 чылдың 6 айында 70 рубль-биле чагыдып ап болур силер.
А пенсионерлерге — 63 рубль.
Чик ортек-биле чагыдылганы кылып алырынче далажыңар!
Ноябрь, декабрь айларда чагыдылга өртөө 80 рубль анаар. Моон адаанда квитанцияны ажылгаңар.

«ШЫННЫ» БАШТАЙ ЧАГЫДЫП ААЛ

Шынап-шынап дүрген-шымдай Делегейде болушкуннар, Чырыдып көш шычы солун Шынынгы сөстү чугаалап бээр Деетем чуртта өздүлдөр, «Шынын» баштай чагыдып Шынарлыг дээн солунуус Хорек-чүрек ойчу келир Шынынгы тутан чагыдып аал. Көвей солун чүүлдери аал.

«КЫШКЫ» ШАКЧЕ ШИЛЧИЛГЕ

МОСКВА. Россия Федерациясының Чазакны толдарткан уе-шакты санаарың чуртумунга дүштүр октябрь-ның 25-те 1998 чылдың «Шын» үзүп санаары доостур. Ол дугайын РФ-тин Күрүне

сталдарттарының чанында уе-шак болган эталонуг чачо-та талазы-биле ведомство арасың комиссияның чыгында чугаалап турар. Моңу барымдалаш, 1998

чылдык октябрь 25-те Москва-ны-биле 03.00 шак турда, Россия Федерациясының бугу девискөрийге шактарын солуннары бир шак сонгар (чөр-чөриң шаг-биле) чыл-дыр.

АБОНЕМЕНТ на газету

ШЫН

НА 199 год по месяцам:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Куда												
Кому												

Стоимость по каталогу _____ руб. _____ коп. Количество за доставку _____ руб. _____ коп. Количество комплектов _____ руб. _____ коп. Количество комплектов

НА 199 год по месяцам:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Куда												
Кому												

Составитель: _____

рдында, бодунун өртөм-биле мергезилени херек кырында ажиллаар аргалы болганым ол-дур деп билдир тур мен. Бича улуг бусту-редди менээ көрүскени база анаа эвес, мен Россия-ның Даштык херектер яамызының дипломаттыг аналдызын бо чыын доо-тум. Ону делегей харылаа-ларының талазы-биле си-циалык бооп доостум. Оң мурунда Тывадан анаа кич-да өөрөмнү турган. Ам харын кыда тыва кыстар — Елена Артына биле Рад Чанар өрөнип турлар. Бо мергезилди чедип алганымны өөрөнип көргөн боор, а оон аңгыда, эрге-чатырга органырынга ажилдап ке-лген дугуржулганым база. Мын-дыг эрге-дукжада ажилдап турар бир дугаар тыва хер-рожек кижик болганымда, бустурдун шыныдарыңа кайы хире аар чүктү чүк-тээрин, кайы хире ажил не-геттерин билдир тур мен.

— Дэди Хуралдың депутаттары силерни бадылап тура, кыска проект-програ-маларны дыңнап, санал-оон киридилер бе? Анык кижик боорунгар элөөн-еш-тылган боор аа?

— Шынап-ла, дыкка шык-тын, нарын шынап-данан ө-түм. Депутат дык хөй айтырыларың салды. Баш-тайгы уаада 14 үнү, ийи дугаарында 17 үнү алдым. Салып турар айтырыларың өскөрү көрүмү, бистик депутаттар республиканың политика, экономика бо-гаш социал байдалын эки ойлоп, ол дээш сагыш аарып чоруур кижилер-дир деп билдим. Айтырылар хөй болду. Даштыкыңа дык хөй делегациялар кээп турар, оларын чарыгалдарын кык-тээрли? Олар-биле керээ-тер чарыган-на боор, а түңнели көзүлөөн баар-ды. Бича-мындыг төлөвилер-керээлер чарыган деп со-луурда бичан-бичик, хер-ро кырында түңнел чор-лоор-дур. Даштык инсти-туциялар республикаге чүгө кийрейн турарың? Бол-за уткалыг дык хөй айтыры-лары оларын салып турары-даа шып, ол дээш харыс-салганы күштедирдир не-гет турамы-даа чөл.

— Чаа яамыңың ажылын удуртуп эгелээ-дир силер, кээ-ла сорулгаар кайды-гы?

— Россияда албан, ор-ганизация, бүдүрүлдөр да-штык-биле дөрт харылаан чур-таар эргелик. Оларның ажылын Даштык херектер яамызы хайгаарал турар болгай. А бистик Тыва-ч Национал политика, деви-

— Дыкка тываалар шык-ажы силер, алга беин чок?

— (Каттырышаан) чечен мергенер-биле маргы-жып шыдавак бол, төрөөн дылымны билдир мен. Бичан-ган канчаар ада-пем-лаа Тыва, чери-чуртум-даа Тыва-ча. Көдээ школа багылап база турдур.

— Ие, силерниң ачанар Владимир Вараңка Кара-Салды кыды-даа таньар. А мен авадарыңа база эки бил-дир мен. Он беш чыл бурч-туг «Шына» акылдан кел-ген, Севид Хергеконадан база хөйүн өөренип, арга-дуржулганы алган мен.

— Аа... Ие, авам «Шына» бүгү назыннда акылдаан кижик.

— Мынчаар депши акылдан чоруурлар дээш дыкка өөрүң чор аа?

— Сагыш аарып-ла ора-к кижилер ийи, авадар чер-ле мындыг шыкажыгай.

— Елена Владимировна, силерни даштыкты дылдары хөйүн билдир деп дыңнап мен...

— Чок-чок, хөй эвес. Кызылдын 15 дугаар школа-зынга немец дыды өөрөдү турду. Ленинград универси-тетинге турк биле англи дылда өөрөнип турду. Бичанган турк биле англи дылда оңу-дурчугу чок акырбас мен.

— Ленинград университетин дооскан силер бе?

— Ленинградта ийи чыл өөрөңгөң. Кыргызстанда Күрүне университетин дил чилчигитип алган, оң төөгү факультетин 1983 чылда доостум.

— Куш-ажыкчы эге ба-зымыңа кая эгелээн силер?

— Университет сонда келген. Тываның дык, ле-тература, төөгүңү өртөм-динчилеп институтуна ажилдадым. Комсомол шү-дүмү-биле база, Пединсти-туция комсомол комитети-нин секретары турдум. Ком-сомол обкомунга чаа сектор — социологтүг шинчиле-дер сектору ажытыгарга, аянар акылдадып чорутту. Култура, кино, түрлүк яамызыңа сайыттың түрүн талазы-биле оралакчызың а-ажылдадым. Ол база чаа өрге-дукжал турду. Анаа дөрт чыл болдум.

— Национал политика, девискээр болган даштык экономиктиг харылаа-лар яамызының сайыды дээр эе аажок хүндүкелди, уду харысалгадыг өртөм-дүң-дир. Силерин оң сайыды кылдыр томуланын чүд-ден көр-дүр силер?

— Бир дугаарында, улуг бустурдун оңап турар деп билдир тур мен, ийи дугаа-

Өөредилге яамызының кичээңгейинге ЧҮГЕ ЭГЕ ЛЕВЭЭНИЛ?

Өөредилге чылы эгелээден бээр бүдүн чуртгы аш акшак, Чөөн-Хемчик кокуунун Эдиг-Хемде санаторий-кадык-шыдылга школаның кадык-шыдылга кошок өөреникчилери ам-дан байкыларында олуру-бушап. Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөд, Улуг-Хөм, Өвүр кокууларның ачы-аңгы суурларында чус хире өөреникчи каян-на оларын чыгар ирген деп, ма-нап олурубушкан.

Школа чүгө мычакта чедир кадыкшылы кошок уругу-лары чыгы, өөредип эгелөө-мү? Тайылдыр маңа чан-гыс — өөреникчилерин чык-та да арга, оларын чөмгө-рөп аш-чөм чок. Ону харылаар узурдук кокуун чыгаргызы-ның өөредилге кидини акша-хөрөңги чогуна сыдагалаш, Өөредилге яамызыңе көрү-көп, олурушкан хевирим.

Школаге бо хүннере киг-реге, ыңаңгы дүш соонда, эеп-ле чүвө сагыдырар.

Сууруң бодунуң 40 ажы уругулары өөренип турар-даа болза, бир кыста улуг-ла дие 4-5 кижик олуар. А ийи-ти-биле школыңды өөредил-ге чылынга белеткелчи чөвө шөү, башкыларын чыгыс үөде анаа-ла хол сала олу-рууны коку. Буздук долу өөредилге чылы каян эге-дээрин олар база өөреникчи-лери дег манавышанар.

Суурда 43 өрөгө бар, олар-ның кодууда шунтузунуң ам-жык биле, амьдыралы шык-ла биле тудуш, бир-ле кижик ык-та акылдаан. Сууруң чурт-тактыларыңды улуг сезиле-биле манап турары болуш-кун — школың кыдыг-бир чыдактар хан, дүжүрүң, хаан каап болуру (мыдыг чугаалар база бар), олар канчаары? Бичи-даа болза, бүдүн суур-

нуң чурттакчыларың мөөн сонгары салым-чолу калдыг болурут? Бо нарын, берге үөдө өскө чөвөңге кожор деп чүвө мыңды амыр бе? Кадыгың турган суурларың дөткун, сумулар-даа тургузуп турар болган. Шак мыңдыг ийи уугайымың турда, Эдиг-Хемде школың хаан, сууруң саңдырар деп чүвө турбас болу дег. А сууруң тудуш, анаа амьдырал берип турар чер — чүгө школа.

Сууруң чурттакчылары, школыңды башкылары шко-ланы харбас-ла боор деп иле-ген, кокуун, республика удурткучуларың маңа хамаарыштыр шитпирин манаышаан. А олар база боттарының талазында анаа-ла олуруп турбайн, школа-зыңа кайды-бир дөткымче,

дуза көргүзөриңге каян-даа беленер.

Чижээлээрге, школыңды ийи дилдирер пирамозыңга дөткымче көргүзүп, ийи соортур машина-техника, кы-вар-чаар чүүлдөр-биле ду-заллаар болза, школыңды амьдакчылары тудуг ма-териалдары белеткен, ооңу сайгарып, агар сагыңче эвээш-биче-даа акша-хөрөңги кирип ап болуру аргалыг. Эдиг-Хемде чок-кавызы кат-чамис, аң мен-биле бай-лак. Болдунар чүвө болза, школага аң адип болурунун элэң каш дилчегин чөвө-релин-даа чүгө тускайлап болбас деп? Оларны ажы-лап, өөреникчилерге чөвө, хары-лаа артышылманы са-дын болуру эрты тып шыда-арчы башкылар-да мыл бар.

Шкоलयң башкыларыңды бир идегил — республиканың «бадыры дыңгы» сайгар-лыкчыларында. Оларның ам-гы ачы-дууазы халас барбас, элбек кат-чамис, мөөгү, тоор-рук болган бодустуг өскө-

даа хайбарлдары-биле хар-ылаан болурун башкылар чугаалап турдулар.

Шкоलयң салым-чолунуң дугайында айтырыгы респу-бликаның Өөредилге яамы-зың мурунуга база тургуус-кан. Хары чок, харын шуг-бергенде кээр чүвө болза, оң хандырылганы яамыңды бодууга-даа ал, школага өөредилге чылын дары-ла эгелээрин дугайында шит-тир белеткиттиң турарын яамыңың удуртулгазы бүзү-реткен. Октябрь орту ашкан. Чүү болуру билдирмес.

Ам бо хүннере эгелээр «Түбүкүлөз аарылыг уругу-ларга дузалдык» дээн ачи-буну маараболууга база баш-кылар-да, өөреникчи яамы-зыңың-даа удурткучулары-да улуг идеген турдулар. Анаа кирген акша-хөрөңги эдиг-хемчилерге база оңа-жы-ла боор. Эдиг-Хемде кадыкшылы кошок уругу-лар школыңа сонгарлатты-дары дуза манаышаан.

Николай САЛЧАК.

жөө болган даштыкы эко-номиктиг харылаалар яамызы ону хайгааралга алыр. Богуңуң кол сорул-гыс—даштыкы харылаалар-ның шынарын чогумчудури. Даштыкы харылаалар дөрт-ге-ле чурттуң арны болу-ружурлу. Оң мурунуга чылдарда Тыва элээн каш даштыкы чуртгар-биле кер-рээлериң чарган турган. Кыдыт Улус Республиказы дээн чирекиң. Бичалза-даа бистик талавстан керээлде-де күөсеттимней барып турар чүүлдөр бар. Бичан-ган ол чуртгар-биле катан да харылаа тудуш, керээ чарыры дык нарын. Кай-дыг-лаа чурттуң төлөөлери-ңиз бустурдун окумузачы чугула. Бистинге келген даштыклар инвестицияны кылдыр дээ болза, оң мага-дылалың бир дугаарында айтырарлар. Оон аңгыда, Тывага чүгдө анык-коңча болуп кээп турарлар база бар болгай. Чүгдө дие рынок талазы-биле олар ажилдап өөрөңгөн, улуг дүжүрүлганы. Бистинде амьдык керээл-дерин ажилдавай турары-ның чылдагыны кыда баа-бар. Бичагың үндүрүг хөй-лу-зучүк, кайы айтырымы-ңа хамаарыштыр. Ол бүгүңү чуртукчудури анык-херектиг дээр-хөйүң үндениңди дык хамаарыштыр. Бичанган даштыкы экономиктиг хары-лааларга хамаарыштыр хөй-лу-зучүк элээн чүүлдериң немей кирери чүгүла.

Бистик Тыва дээрге Россия Федерациясының субъек-ти болгай, бичанган оң Конституцияыңа чатырар алаар бис. Ол хөй-лүлдүрүң хүндүлөп көрүшүң, бистик чоңуаустуң тускайлап байла-лы, оң амьдыралың оңаңга чүүлдериң уттул болбас бис.

Баштайгы ажил хүнүг чүнү-биле эгелээң?

— Сентбөр 28-те ажил-дап эгелээн болдуңа, 29-га Моолдун Россияга элчи чырыни төлөөдери келген. Амьдыл моол кысталары-мыс-биле эгелээң. Ул дугаар ажил хүнүңде Моон-дур башы, экономиктиг хары-лааларга болган кыды-гаар айтырыңа хамаарыш-кан улуг хуртал кириттим. Анаа моол төлөөлөр ав-гыда Забайкальениң шериг округуңда генерал Н. С. Юрасов, кызыгар отряды-ның командири В. И. Фе-рстов, ИХЯ-ның оралагы табыы С. Ч. Ондар болган өскө-дөр киришти. Илан-кызыгар айтырымы бол-ган мал оорунга хамаарыш-тыр айтырыг чыды тургу-сулдү. Бистин болган Моол-дун талазында мал оор-лашынынга хамаарыштыр сан-түнер дык кырышаң. Бистер моолдар хөй оордал-турар деп тувар бис, а олар тывалар хөй оордал тура-деп турар. Бо айтырыларга хамаарыштыр керээлер бар, мычала-даа ийи талаан кер-рээлериң чатыры чүгүла.

Моон мурунуга чыл-даа чиккен малды чыды-тывар тускай эксперт болу-п турган. Олар ам чок. Ба-д-далды өөренип көргөш, ын-дыг бөдүктериң катан тур-гузары чугула деп түңнелге келдирим.

Моолдарың талазыңдан тоомча чок чүүлдөр база

ТӨРЕЛДЕРИМ — ТӨӨГҮ

КЫРГАН-АВАНЫҢ ХАРЫЫЗЫ

— Мен удаас чеди харлаар мен, кырган-аван чедерим. Бистин арабыс чогуу кайы...

Шунту оо кайыр бир, кызыл, оорак баштыр Бопайлоо. — Сени азырандыга берип...

Кыдыр каскан, оо ийи таласы бетонланган, оо терең сугулду адырлардан...

Тараа остурер комсомолчу-аныяктар брйагадыныц шалынычы, терсин аякылдаар...

кадыры остурерине барык дортең чыдар акыр аякылдаар бис. Малдыц санын остурер...

дигени оо. Бурунгу улаузуун эки аякы-чаңыдылары кайында да сагып, күүседип...

— Ам ол бичин Бопайлоонун кырган-аванын дугайын таныштырган. — Алыс боду...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Төрөдөрмиң көйөңиге багай байым десине берди, шунтузуң оңчалың даң...

— Бо ачан Буян, аваң Но на саазында бижип олур. Соонода оң бижип алыр силер...

— Төрөдөрмиң көйөңиге багай байым десине берди, шунтузуң оңчалың даң...

— Силер чүү деп эртемиң доскан силер, кырган-авай? — Бис мал-маган остурер...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

— Алдын-Мадыр суурнуу чагына Гүк-Терек дээр алаак чыгыр поган чыдар. Ооң дужула Хемчик агын...

ХУНДУЛУГ НОМЧУКУЛАРГА

«Шын» солунун чогадыкчы ажилдакчыларынын даа, оон килдистеринин даа талазы-биле сөөлгү үеде чамдык өскерилгелер болтулаанын номчукчулар билип, оон дугайында боттарынын бодаларын телефон дамчыштыр-даа чугаалап, чагааларына-даа бижип турарлар.

Моон мурундагы ажилдакчыларынын саны 50 ажып турган. Ынчалза-даа амгы байдалды өөренип көрөш, «Шын» солунун тургузуучуларынын бирээзи — республиканын Чазаанын сүмөлээни-биле өзөш санныг ажилдакчылар-биле солуну белектер үндүр сорулга салдыган.

Көдээ ажил-агы килдизи; үлөтпүр, транспорт, тууг харылзаа килдизи; нинтилер-политиктиг килдизи; культура килдизи; меддээр болгаш спорт килдизи; чагаа килдизи.

«Шын» солунун чогадыкчы ажилдакчылары турумчуп ажилдай бээрге, оларын-биле Силерни таныштыра бээр бис, хундулуг номчукчулар. Ынчанга оң килдистер-биле бижыг харылзааны тууду, республиканын кожуун, ажил-агы бурзуунда чаа, чедимчелиг чүүлдерин-даа чырылып, чистестерин-даа илереди бижип турарына редакция коллективни Силер бугуделен дилеп тур.

ЧАРЛАДАР

ТЫВАНЫҢ В. КӨК-ООЛ АТТЫГ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

Октябрь 16-да 18 шакта А. Ооржак, Х. Ширини-оол «ЭГИЛ, ЭЖИМ, ЭГИЛ!»

Октябрь 17-де 18 шакта «БУРУУЗУ ЧОК БУРУУЛУГЛАР»

Октябрь 18-те 18 шакта «СЕС ЫНАК ХЕРЭЭЖЕН»

МАГАЗИН «МАСТЕР»

Новое поступление В ПРОДАЖЕ:

— Поступили мотоциклы «ИЖ», ГВОЗДИ разные, ЭЛЕКТРОДЫ, сетка-рабица, эл. провод, кабель, КОМПРЕССОРЫ, эл. лобзик, эл. дрели, эл. паяльники, паяльники, канифоль, припой, тэны, кингпайпники, спирали. — ДВП, ДСП, стекло 1.3x0.6, 1.3x0.7, 1.3x0.8, 1.3x1.0, стекло узорчатое, шифер 8-волновой, 6-волновой, оцинковка, ЛИСТОВОЕ ЖЕЛЕЗО, оконные блоки, пакля, а/цементные трубы, ИЗ-ВЕСТЬ, обои. — ЭМАЛЬ разная, олифа, водозмульсионная краска «Суперлекс», шпатлевка, замазка, клей: обойный, для плитки, для линолеума, ГЕРМЕТИК белый, прозрачный, растворители, разбавители. — КОВРЫ, ковровые покрытия, паласы, коврики, КАРНИЗЫ: оконные, для ванной, чехлы. — ПОСУДА в ассортименте и многое другое.

Форма оплаты — наличный и безналичный расчёт

ул. Красноармейская, 102 (подвальное помещение) магазин «1000 мелочей» (3-4 отдели) тел.: 3-54-24 Ангарский бульвар, 12 тел.: 3-41-25.

ЧАСЫ РАБОТЫ: С 9.00 до 19.00 без перерыва. Выходной день — воскресенье.

К СВЕДЕНИЮ ПОКУПАТЕЛЕЙ По вашей просьбе в магазине «МАСТЕР» доставят товар, нарежут стекло. В филиале магазина «МАСТЕР» (Ангарский бульвар, 12) открыт отдел уцененных товаров.

Я Р М А Р К А

Кызыл хоорайга көдээ ажил-агы продукциязынын ЯРМАКАЗЫН октябрь 17-де 10 шакта хоорайнын Тыва эки турачылар кудумчузунга эрттирер.

Анаа найысылалдын чоокку кожууннары киржир, а ескө кожууннар боттарынын төлтеринге организаатар. Көдээ ажил-агы яамызы.

БАРЫҢГА КЫЛЫР ТӨЛЕВИРЛИГ АЖЫЛЧЕ

чалап тур. АДРЕСИ: Кызыл хоорай, Довостребование п/п П-ЛЖ № 529136 деп адресче бижир. Харызын чоргузар, делер адресин бижип каан чагаа хапты болуу албан.

Улусчу угаадыглар ОШТААШКЫННАР, ОЛАРНЫҢ УЖУРЛАРЫ

Ош болгаш оштаашкынарга хамаарыштыр улусчу билдирер, эскерилер дугайында тыва эргемде тускай шынчылдар чок боон турар. Бистин-биле алыр болза, ош азы оштаашкын дээрге бойдука, амдыралга бола берги дег, чүгүдү калдыг-бир им-демдестерден баш уадр эдвесе өттүрү көрүшкүндү бир хевирни болур. Ошуг им-демдестер бойдузугу болушкуннар, октаргай-дээрге, динг амьтаннарны аажызына, кижилерин мага-бодунга оша илерээр болгаш чонун хой чүе чыдарында хайгаараларды кичирелтерин тургустунар. Оштаашкынарны ош им-демдестерин илээшкенини бодустерге хуваан, хойге билдирер чамдык чиктерге көрөлсүн.

Хамыкты мурунда 12 аргы амьтан эрпиделиг чыл саапашкыны көрөлсүн. Ында амьтан бурузуну аажык-чымпын, эр-кызынын, оң-чузунуң айы-биле ук чылдын онзагай шынарларын тодоралып, чыл бурузун ыңчанган бир-де оштуг болурун айтып турар. Устугу ош билдиркиниери ам-даа чыгып, харын-даа амьдаргалга бадыктатып турары-биле содуң. Оң бир чикзон амгы эртин турар пар чылдын көрөлсүн.

Ош болгаш оштаашкынарга хамаарыштыр улусчу билдирер, эскерилер дугайында тыва эргемде тускай шынчылдар чок боон турар. Бистин-биле алыр болза, ош азы оштаашкын дээрге бойдука, амдыралга бола берги дег, чүгүдү калдыг-бир им-демдестерден баш уадр эдвесе өттүрү көрүшкүндү бир хевирни болур. Ошуг им-демдестер бойдузугу болушкуннар, октаргай-дээрге, динг амьтаннарны аажызына, кижилерин мага-бодунга оша илерээр болгаш чонун хой чүе чыдарында хайгаараларды кичирелтерин тургустунар. Оштаашкынарны ош им-демдестерин илээшкенини бодустерге хуваан, хойге билдирер чамдык чиктерге көрөлсүн.

Хамыкты мурунда 12 аргы амьтан эрпиделиг чыл саапашкыны көрөлсүн. Ында амьтан бурузуну аажык-чымпын, эр-кызынын, оң-чузунуң айы-биле ук чылдын онзагай шынарларын тодоралып, чыл бурузун ыңчанган бир-де оштуг болурун айтып турар. Устугу ош билдиркиниери ам-даа чыгып, харын-даа амьдаргалга бадыктатып турары-биле содуң. Оң бир чикзон амгы эртин турар пар чылдын көрөлсүн.

Пар чылының оштаашкынары Пар чылды ли (эр) шынардыг, чер олуттуг, ыңчанган каш явуа өскерилкиниери, дугу, дугурааның чыл болду болур деп чонун шагышкан хайгаарал эскерилерин баш уадр сөглет турар. Ызыг, оштаашкыны А. Теректин тургусканы «Пар чылының чургайы» деп чыл калдыралында чүгө бойдука хамаарыштыр эвес, а харын-даа күрүне политизацияче бөзүн чыгай көргөв бар. Ол болза кургут көрге соглеттин-мөш чөгүтү көрүшкүн болгу дег. Чүгө дээрге ук календарыда «... ылантык күрүне полетизацияга углангышыкты хептерген эскерилер болур» деп айтылганга ЭР-тин Чааваңа чоркук өркен үеде болган кризис чаага баштын, ларынын уда-ларак солдуч, ол-бо кыжыкталыр тургалы хереп болду. Ол чорук ып-

дында-ла харыксыраан байдалыны улам дорайталып, акша-тогеринтиг үе чоңгалдыр чорууга шунту-ла дорт салдарлыг болуп турарын чорук тур бис. Чылдың ли азы эр угткамы агар-бойдузун калдыг-шырнин болуп болурун база оштап сөглөс. Тывага чай, ымына-ла, кончуг изиг, каат-халыгыны, тараа-дужуг кең болду.

Бичалза-даа күс бисти шунту-ла кайгалдып, чылдыг-чымча-биле онзагай болуп тур. Оң уаңуу ыш-лаштын бурузу бөзүн чоокку хуңерде саргарып, тоглаң-дужуп эгелди. Ынчалза-даа үнүш-дужуге поган оң ам-даа колдавшаан. Бир эвес тыва календардан алыр болза, бо үе күстүң ортан айы. Ынчалза-даа агар-бойдузун байдалы григорийн календары-

ныгын чымын тараа бижым-дай болур. Дээрде салдыстарын кара дым чылды чырып турар болза, кыжын соор, чыын кандаар. Хун амьтан соода, кызыл хая дээринг соон шыва аг, ур турар болза, аяс-каан хуңер болур. Бир эвес кыжын-лаа, ча-йын-даа делер сыршанга тур бөр болза, дээр чүдөрээр, чүб-боран, хар-хыраа дужер. Тоорук албек болур болза, дин хой болур. Кат, тоорук чөгөл болур болза, ады чымылаар, дин өскөр көже бээр. Уруглуделдиг ак чыбасташкын үеинде булуттар доораланып турар болза, дээр алдыр. Булуттар тайгалар бажыга бүргөнип, черже тыр-лып турар болза — чабастар.

Пар чылының оштаашкынары Пар чылды ли (эр) шынардыг, чер олуттуг, ыңчанган каш явуа өскерилкиниери, дугу, дугурааның чыл болду болур деп чонун шагышкан хайгаарал эскерилерин баш уадр сөглет турар. Ызыг, оштаашкыны А. Теректин тургусканы «Пар чылының чургайы» деп чыл калдыралында чүгө бойдука хамаарыштыр эвес, а харын-даа күрүне политизацияче бөзүн чыгай көргөв бар. Ол болза кургут көрге соглеттин-мөш чөгүтү көрүшкүн болгу дег. Чүгө дээрге ук календарыда «... ылантык күрүне полетизацияга углангышыкты хептерген эскерилер болур» деп айтылганга ЭР-тин Чааваңа чоркук өркен үеде болган кризис чаага баштын, ларынын уда-ларак солдуч, ол-бо кыжыкталыр тургалы хереп болду. Ол чорук ып-

дында-ла харыксыраан байдалыны улам дорайталып, акша-тогеринтиг үе чоңгалдыр чорууга шунту-ла дорт салдарлыг болуп турарын чорук тур бис. Чылдың ли азы эр угткамы агар-бойдузун калдыг-шырнин болуп болурун база оштап сөглөс. Тывага чай, ымына-ла, кончуг изиг, каат-халыгыны, тараа-дужуг кең болду.

Бичалза-даа күс бисти шунту-ла кайгалдып, чылдыг-чымча-биле онзагай болуп тур. Оң уаңуу ыш-лаштын бурузу бөзүн чоокку хуңерде саргарып, тоглаң-дужуп эгелди. Ынчалза-даа үнүш-дужуге поган оң ам-даа колдавшаан. Бир эвес тыва календардан алыр болза, бо үе күстүң ортан айы. Ынчалза-даа агар-бойдузун байдалы григорийн календары-

ныгын чымын тараа бижым-дай болур. Дээрде салдыстарын кара дым чылды чырып турар болза, кыжын соор, чыын кандаар. Хун амьтан соода, кызыл хая дээринг соон шыва аг, ур турар болза, аяс-каан хуңер болур. Бир эвес кыжын-лаа, ча-йын-даа делер сыршанга тур бөр болза, дээр чүдөрээр, чүб-боран, хар-хыраа дужер. Тоорук албек болур болза, дин хой болур. Кат, тоорук чөгөл болур болза, ады чымылаар, дин өскөр көже бээр. Уруглуделдиг ак чыбасташкын үеинде булуттар доораланып турар болза, дээр алдыр. Булуттар тайгалар бажыга бүргөнип, черже тыр-лып турар болза — чабастар.

Ош болгаш оштаашкынарга хамаарыштыр улусчу бил